

КОРПОРАТИВНИЙ СПІР: ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

УДК 347.922:347.191

Досліджуючи ознаки корпоративного спору необхідно виходити з ознак притаманних будь-якому правовому спору.

О.В.Бринцев, до ознак, які характерні правовому спору відносить: існування або припущення про існування матеріальних правовідносин між учасниками спору; характер взаємного становища сторін спору; наявність суб'єктивного інтересу учасників; ознака практичної цінності поняття[1, с. 34-45].

Наявність матеріальних правовідносин між суб'єктами корпоративного спору не є обов'язковою. Спір між ними може виникати навіть, коли одна із сторін припускає існування між ними матеріальних правовідносин. Наприклад, у спорі, що випливає з вимоги акціонера до акціонерного товариства про право на дивіденди на підставі підроблених акцій, матеріальні відносини між учасником та корпорацією припускаються, але реально не існують. Фактична наявність останніх не має істотного значення для характеристики корпоративного спору.

Варто зауважити, що ознакою корпоративного спору є не тільки припущення про існування корпоративних відносин, але й припущення про стан порушення суб'єктивного корпоративного права. На відміну від суб'єктивного права, яке існує або існування якого припускається, корпоративний спір є завжди реальним, незалежно від того передувало йому порушення права чи ні. Навіть, якщо суб'єкт корпоративного спору помилково стверджує, що його права порушуються або заперечуються іншою особою, то в цьому випадку він особисто безпосередньо виступає ініціатором спору, у зв'язку з тим що заперечує право іншої сторони, незаконно претендує на певні блага.

Тобто, фактично, коли особа порушує спір про корпоративне право, суб'єкт спору сам безпосередньо визначає іншого учасника спору, що виникає між ними. Тим самим він фактично вважає та визнає цього іншого учасника як винну сторону, тобто порушника. Наявність помилки або підтвердження припущення, яке випливає зі спору, вирішується в процесі розгляду корпоративного спору.

Однією з ознак, яка характеризує правовий спір є юридична рівність сторін.

В юридичній науці існує думка, що правовим спором визнається навіть конфлікт між особами, які перебувають у стані підпорядкування[6, с. 411]. Щодо корпоративного спору, то тут навряд чи можна говорити

про відносини підпорядкування, оскільки учасниками корпоративного спору є учасники господарського товариства та саме господарське товариство. Правовідносинам, що виникають між вищезазначеними суб'єктами є притаманний приватноправовий, а не публічноправовий характер відносин. Спір є присутнім, оскільки жоден з його учасників не може одноособово своєю владою його ліквідувати та здійснити свою волю бажаним чином. Тому характерною ознакою корпоративного спору є рівність учасників такого спору.

Важливим моментом при визначенні корпоративного спору є наявність суб'єктивного інтересу. Слід одразу відзначити відмінність між поняттям корпоративне право та корпоративний інтерес. Наприклад, учасник корпорації має право на отримання прибутку, але його інтересом буде саме матеріальна вигода від цього права.

Метою будь-якого суб'єктивного права є задоволення інтересу суб'єктами права. Суб'єктивне право є гарантованою державою можливістю суб'єктів, яка спрямовується на реалізацію його інтересів. Право виступає правовим засобом задоволення інтересів.

Рушійною силою учасників корпоративних правовідносин, в тому числі, на стадії корпоративного спору, є не стільки корпоративні права учасників як їх корпоративні інтереси.

На практиці при вирішенні корпоративних спорів може виникнути ситуація, коли суб'єкти корпоративних прав вступили в спір за відсутності порушеного корпоративного права, але неможливо собі уявити спір, в який би вступила одна із сторін, якби не був порушений її інтерес. Захист порушеного чи оспорюваного інтересу для ініціатора спору є приводом для заяви спору, і, відповідно, для іншої сторони захист її суб'єктивного інтересу є приводом для її вступу в спір. Інтерес учасника може існувати і без наявності права.

Тому при визначенні поняття корпоративного спору, як рушійну силу його учасників, яка мотивує останніх порушити такий спір, варто застосовувати категорію суб'єктивного інтересу та суб'єктивного права одночасно.

О.В.Бринцев виділяє практичну цінність правового спору[1, с. 44]. З такою думкою варто погодитися. Наприклад, у справі за позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу на підставі рішення загальних зборів суд або визнає недійсним такий договір або підтвердить його дійсність. В будь-якому випадку буде встановлений певний юридичний факт, що матиме практичну значимість.

Кінцевою метою і практичною цінністю корпоративного спору є не просто його врегулювання, а саме встановлення істинності(законності, правомірності) чи хибності суджень учасників про той чи інший стан

прав і обов'язків в правовідносинах. Це відбувається шляхом визнання і захисту прав та інтересів, які відповідають праву, і, відповідно, відмовою у визнанні та захисті всіх інших.

Отже, корпоративний спір можна визначити як спір, що виникає з приводу матеріальних правовідносин між юридично рівними учасниками корпоративних відносин щодо набуття, здійснення та припинення їх корпоративних прав та інтересів.

Щодо класифікації корпоративних спорів, то останні можна поділяти за різноманітними критеріями. Одним із таких критеріїв є суб'єктний склад корпоративного спору. Даний критерій має практичне значення, оскільки дозволяє визначити підвідомчість такого спору.

Суб'єктом корпоративного права є учасник корпоративних правовідносин. Корпоративні правовідносини можна визначити в вузькому і широкому розумінні. У широкому розумінні корпоративними право-відносинами вважаються будь-які правовідносини, де учасником виступає корпорація як організаційно-правова форма юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність. У вузькому розумінні - це зобов'язальні правовідносини між корпорацією(її органами) та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації тощо.

Аналізуючи норми Господарсько-процесуального кодексу України[2], можна зробити висновок, що корпоративний спір - це спір, який виникає між господарським товариством та його учасником, у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками господарських товариств, що пов'язані зі створенням цього господарського товариства. Тобто законодавець визначає суб'єкта корпоративного спору, виходячи з вузького розуміння корпоративних правовідносин.

Такої ж думки щодо суб'єктного складу притримуються ряд дослідників у сфері корпоративного права[3, с. 2; 5, с. 165]

За таких обставин не враховується ситуація, коли суб'єктом корпоративного спору може бути не тільки корпорація та особа, яка володіє суб'єктивним корпоративним правом, але й інші особи, які впливають на корпоративні правовідносини, тим самим прямо чи опосередковано впливають на вирішення корпоративного спору. Наприклад, спір між суб'єктом корпоративного права та Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку України і її територіальних управлінь щодо оскарження незаконних дій чи бездіяльності останньої.

Тому, на нашу думку, було б доцільно розширити коло суб'єктів корпоративних відносин, віднісши до їх числа також осіб, які своїми діями певним чином впливають на корпоративні правовідносини. В такому випадку корпоративні спори за суб'єктивним складом можна класифікувати на такі категорії:

1 спори, що виникають між учасниками, в тому числі учасником, який вибув, з приводу створення, діяльності, управління та припинення діяльності такого товариства;

2 спори між господарським товариством та його учасником;

3 спори між корпорацією чи учасником корпорації та будь-яким іншим учасником приватноправових відносин.

До корпоративних спорів можна віднести, зокрема, спір за позовом учасника (акціонера) господарського товариства про визнання недійсною угоди, укладеної товариством, умови, за якої, на думку позивача, позбавляють товариства можливості отримання додаткових прибутків; справи про визнання недійсним договорів купівлі-продажу майна господарського товариства, укладених на підставі рішень загальних зборів акціонерних товариств; позов фізичної особи-члена наглядової ради акціонерного товариства про визнання недійсною угоди, укладеної керівником акціонерного товариства за відсутності рішення (згоди) наглядової ради, яке є обов'язковим для укладання такої угоди; спори щодо припинення юридичної особи – господарського товариства (скасування державної реєстрації); будь-який спір стосовно визнання недійсним положень установчих документів або установчих документів господарських товариств у цілому; спір про право акціонера бути обраним до спостережної ради акціонерного товариства; спір з приводу зловживання правом у корпоративних правовідносинах.

Як бачимо, перелік корпоративних спорів є чималим. Але в будь-якому випадку, предметом всіх вищеперелічених корпоративних спорів є корпоративні права.

І.Б.Саракун поділяє всі корпоративні права залежно від об'єкта, з приводу якого виникають корпоративні права, на майнові (наприклад, отримувати частину прибутку товариства у вигляді дивідендів; купувати додатково випущені акції товариства; отримувати частину вартості майна товариства у разі його ліквідації) та організаційні(входити в товариство і виходити з нього в установленому порядку; брати участь у загальних зборах акціонерів (зборах учасників); обирати і бути обраним до органів товариств) [4, с. 57].

Виходячи з цієї класифікації корпоративних прав, корпоративні спори можна також поділити на дві категорії: спори, які виникають з приводу майнових корпоративних прав, та спори, які виникають з приводу організаційних корпоративних прав.

Цікавою є класифікація корпоративних спорів, яку запропонував О.О.Мельник. Автор запропонував поділяти корпоративні спори на договірні та позадоговірні [5, с. 165]. Договірні спори – це такі, які виникають

з договору, наприклад, засновницького договору). Позадовірні спори – це, відповідно, всі інші спори, які не відносяться до першої категорії.

Таким чином, критеріїв класифікації корпоративних спорів є досить багато. Разом з тим, вищеподаний перелік не є вичерпним. В теорії цивільного права можуть зустрічатися й інші критерії.

1. Бринцев О.В. Сутність правових спорів у сфері підприємництва та способи їх вирішення: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2001. — 228с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №6. - Ст.56.
3. Кузнецова Н.С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів / <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=133>.
4. Луць В.В., Васильєва В.А., Калаур І.Р., Кашина О.В., Кобецька Н.Р., Саракун І.Б. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): монографія / Академія правових наук України; НДІ приватного права і підприємництва / В.В. Луць (заг.ред.). — Т. : Підручники і посібники, 2007. — 318с.
5. Мельник О.О. Корпоративне право України. Навчально-практичний посібник із зразками документів. – К.: ФОП Мельниє О.О., 2008. – 368с.
6. Штефан М.Й. Цивільний процес: Підручник: - К.: Ін Юре, 1997. – 608с.

Kovalyshyn O.

The Issue in Corporative Law: the Features and Classification

The article is dedicated to the problem of a notion of the issue in corporate law; there are characterized the features of the issue in corporate law, which are intrinsic in any issue of law; the personal definition of the issue of corporate law is given. The reasons of the classification of the issue of corporate law are analyzed and the own approach to the given problem is offered.

Keywords: the issue in corporative law, the subject of corporative law